

TOELICHTING BIJ WILSVERKLARINGEN

Formulierenset¹ :

- (1) volmacht
- (2) euthanasieverzoek
- (3) behandelverbod met een niet reanimeren verklaring
- (4) vrijwaringverklaring
- (5) laatste wensen en praktische informatie

Waarom wilsverklaringen?

Wilsverklaringen zijn bedoeld om kenbaar te maken wat men wil in het geval men zich in een toestand bevindt waarin men zijn wil niet meer tot uitdrukking kan brengen dan wel niet meer capabel is zijn wil vrijelijk te vormen.

Mensen die met een doodswens leven, kunnen gebaat zijn bij wilsverklaringen. In die wilsverklaringen kunnen zij bijvoorbeeld verbieden dat levensverlengende medische behandelingen op hen worden toegepast. In beginsel behoort een arts een dergelijk verbod te accepteren. Mensen met een doodswens kunnen in een wilsverklaring een arts ook verzoeken om hen euthanasie te verlenen. In tegenstelling tot een verbod tot medische behandeling hoeft een arts aan een euthanasieverzoek geen gevolg te geven.

Wanneer u met een doodswens leeft, is het aangewezen om dat met uw behandelend arts te bespreken. In zo'n gesprek kunt u uw wensen wat betreft (het stopzetten van) levensverlengende medische behandelingen kenbaar maken. Ook kunt u onderwerpen als niet-reanimatie, euthanasie of hulp bij zelfdoding aankaarten.

Er kunnen zich echter omstandigheden voordoen waarin u niet in staat bent om uw wensen kenbaar te maken, bijvoorbeeld wanneer u zich in een comateuze toestand bevindt, dementerend bent of ten gevolge van een beroerte niet meer kunt spreken. In die gevallen is een heldere communicatie nauwelijks of niet meer mogelijk. U bent dan zoals dat heet 'wilsonbekwaam'. Anderen, artsen in een ziekenhuis of een verpleeghuis bijvoorbeeld, beslissen in die situatie over uw behandeling.

...Tenzij u met behulp van een wilsverklaring de beslissing bij uzelf legt door via die wilsverklaring zelf schriftelijk tot uitdrukking te brengen wat u wel en niet wilt in geval van

wilsonbekwaamheid. U kunt in uw wilsverklaring uitdrukkelijk kenbaar maken welke medische behandelingen nog wel en niet meer op u mogen worden toegepast en verder kunt u in uw wilsverklaring eveneens alle overige wensen aan de orde stellen die met uw levenseinde te maken hebben.

Het kan ook zijn dat u nu eigenlijk niet weet wat u wel en niet in geval van wilsonbekwaamheid wilt maar dat u een persoon in uw nabijheid heeft waarin u vertrouwen stelt en waarvan u weet dat hij/zij het beste met u voor heeft. In dat geval kunt u in uw wilsverklaring opnemen dat u het graag aan die persoon wilt overlaten om in het geval u wilsonbekwaam bent, voor u te bepalen wat er wel en niet met u moet gebeuren.

In de visie van de KNMG (Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot bevordering van de Geneeskunst) doet u er goed aan een gesprek met uw huisarts over uw levenseinde niet op de lange baan te schuiven. De website van de KNMG bevat hierover veel bruikbare informatie www.knmg.nl/advies-richtlijnen/dossiers/wilsverklaring.htm. Daarbij is met name de brochure 'Spreek op tijd over uw levenseinde – handreiking om met de dokter te praten over grenzen, wensen en verwachtingen rond uw levenseinde' aanbevelenswaardige literatuur.

Zolang u 'aanspreekbaar' bent, zal naar uw standpunt worden gevraagd. Wanneer uw mondeling overgedragen standpunt verschilt van uw eerdere schriftelijke verklaring, dan zal uw mondelinge verklaring als laatste wens gelden. In alle gevallen is het zo dat uw laatste (schriftelijke of mondelinge) verklaring doorslaggevend zal zijn.

Wilsverklaringen zijn dus van groot belang wanneer u in de toestand komt te verkeren dat u geen uiting meer kunt geven aan uw wensen. Om ervan verzekerd te zijn dat uw wilsverklaring ook terecht komt bij diegene(n) waarmee u in geval van wilsonbekwaamheid te maken krijgt, is belangrijk dat een familielid of vriend(in) als uw vertegenwoordiger namens u kan optreden of u kan bijstaan als dat nodig is. Daartoe dient u aan dat familielid of vriend(in) een volmacht te verstrekken: zie formulier (1) volmacht.

Van even groot belang is dat uw arts op de hoogte is van uw wensen. Laat na invulling en ondertekening de verklaringen bij uw arts achter voor het medisch dossier. Opdat er bij uw arts geen twijfels rijzen over de actualiteit van uw wensen op het gebied van medische behandeling is zeer aan te bevelen dat u regelmatig bij uw arts op dit onderwerp terugkomt.

(1) Volmacht

Wanneer u niet meer in staat bent met een arts te overleggen over uw medische toestand, als gevolg van bijvoorbeeld dementie, afasie of bewusteloosheid, dan is het goed dat er iemand is die voor u opkomt. U kunt een vriend(in) of familielid benoemen als uw

gevolmachtigde. Het is niet noodzakelijk, want de wet regelt uw vertegenwoordiging, maar uw eigen keuze heeft altijd voorrang. Bespreek uw wensen met uw gevolmachtigde(n).

(2) Euthanasieverzoek

De wet 'Toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding' formuleert onder welke voorwaarden een arts bij een patiënt euthanasie mag toepassen of hulp bij zelfdoding mag geven. Essentiële criteria in de wet zijn dat de patiënt het verzoek daartoe vrijwillig en weloverwogen doet; dat de patiënt uitzichtloos en ondraaglijk lijdt en er bovendien geen reëel uitzicht is op verbetering van de situatie. Het gaat om een verzoek, geen eis!

Als de arts meent dat er aan de criteria is voldaan dan moet hij een tweede arts (scen-arts) raadplegen, die eveneens van mening moet zijn dat aan alle criteria is voldaan. Zo ja, dan kan de behandelend arts euthanasie toepassen of hulp bij zelfdoding geven. De scen-arts geeft geen bindend advies.

Let op.

1. U hebt er onder de huidige wetgeving, ook met een schriftelijke wilsverklaring waarin u om euthanasie verzoekt, nooit recht op dat uw arts euthanasie bij u toepast of dat de arts u de middelen geeft om zelfdoding te bewerkstelligen, de arts is daartoe niet verplicht.
2. De patiënt - arts relatie is hier essentieel. De schriftelijke wilsverklaring, inhoudende een door u ondertekend en regelmatig met uw arts besproken euthanasieverzoek, laat zien dat uw wens persistent en weloverwogen is.
3. Een schriftelijke wilsverklaring inhoudende euthanasieverzoek is mede bedoeld om aan uw gevolmachtigde(n) en aan uw arts duidelijkheid over uw bedoelingen omtrent uw levenseinde te verschaffen. Het gaat hierbij dus om een concreet verzoek om een humane levensbeëindiging als u zelf een dergelijk verzoek niet meer kunt uiten.

Veel mensen hebben een hobbelt te nemen waar het erom gaat zo nauwkeurig mogelijk te preciseren onder welke omstandigheden zij door hun arts geholpen willen worden om uit het leven te stappen. Toch is het van belang bij de formulering van die omstandigheden zo persoonlijk mogelijk te zijn. De consulenten van De Einder kunnen u daarbij helpen. Voor het geval u daarvoor geen gesprek met een consulent kunt of wilt bekostigen, biedt artikel 4 in formulier (2) Euthanasieverzoek u handvatten om u voor u zelf een idee te vormen van de situaties waarin u door een arts geholpen zou willen worden om uw leven te beëindigen. De in artikel 4 opgesomde situaties die voor u niet van toepassing zijn, kunt u schrappen; de situaties die voor u wel van toepassing zijn maar in artikel 4 niet werden genoemd, kunt u aanvullenⁱⁱ.

(3) Behandelverbod annex niet reanimeren verklaring

In geval van een doodswens doet u er – in aanvulling op het euthanasieverzoek maar ook los daarvan - goed aan formulier (3) Behandelverbod annex niet reanimeren verklaring, in te vullen en te ondertekenen.

Wanneer u tot het besluit bent gekomen dat u dood wilt gaan, kunt u de arts vragen om levensverlengende behandelingen te stoppen. U bent namelijk niet verplicht om behandelingen te ondergaan die u bijvoorbeeld als zinloos rekken van lijden beschouwt. Artsen dienen uw wens serieus te nemen.

Houd u er rekening mee dat bij bewusteloosheid hulpverleners bijna automatisch geneigd zijn u te reanimeren ondanks een niet reanimeren verklaring. Zij treffen het formulier niet tijdig aan of zij negeren uw wens uit een soort automatisme. Ook hier is formulier (1) volmacht van groot belang.

Een gelijkaardige overweging als in de laatste paragraaf onder (2) gaat op voor het behandelverbod: ook de precisering van de omstandigheden waaronder u geen levensverlengende behandeling meer wenst, blijkt vaak een hobbel te zijn om te nemen. Artikel 4 in formulier (3) Behandelverbod annex niet animeren verklaring biedt u handvatten die u kunt schrappen dan wel kunt aanvullen.

(4) Vrijwaringverklaring (bij levensbeëindiging onder eigen regie)

Voor het geval u overweegt om u zelf van het leven te benemen, is van belang te voorkomen dat uw naasten juridische problemen ondervinden nadat (en omdat) u uw leven hebt beëindigd. Om de kans daarop te verkleinen is het essentieel dat u expliciet verklaart dat u alle noodzakelijke activiteiten om tot levensbeëindiging te komen, zelf hebt uitgevoerd.

(5) Laatste wensen en praktische informatie

Formulier (5) Laatste wensen en praktische informatie kunt u gebruiken om uw laatste wensen kenbaar te maken en een aantal praktische zaken te regelen.

*

ⁱ Voor alle formulieren geldt dat een eigen, handgeschreven versie even goed, zo niet beter, voldoet. U kunt de formulieren van Stichting de Einder als handreiking beschouwen.

ⁱⁱ Andere handvatten die u bij de redactie van uw euthanasieverzoek kunnen helpen, zijn wilsverklaringen van anderen die in het verleden door een arts werden gehonoreerd en wiens handelen door de Regionale Toetsingscommissies Euthanasie als zorgvuldig werd beoordeeld.

Voor enkele voorbeelden van wilsverklaringen uit de jurisprudentie die u zouden kunnen inspireren om een persoonlijk euthanasieverzoek te redigeren, zie hieronder:

2013-97

Patiënte had ruim drie weken voor het overlijden met de arts over euthanasie gesproken. Zij had daarbij aangegeven dat zij geen kasplantje wilde worden en waardig wilde overlijden. Patiënte wilde maximaal comfort-beleid en euthanasie als het niet meer ging of als zij in coma was. Palliatieve sedatie wees zij af. Patiënte had toen ook aan de arts een schriftelijke euthanasieverklaring overgelegd. Hierin verzocht zij haar arts om, wanneer zij ondraaglijk en uitzichtloos leed of geen redelijk uitzicht bestond op terugkeer naar een voor haar levenswaardige staat of verdergaande ontluistering te voorzien was, haar de middelen toe te dienen of te verstrekken om haar leven te beëindigen.

2015-37 (semantische dementie)

Patiënte had eerder met haar echtgenoot over het einde van haar leven gesproken waarbij zij had aangegeven niet dement te willen overlijden. Na het stellen van de diagnose, vier jaar voor het overlijden, had patiënte, toen zij nog taalvaardig was, een wilsverklaring met dementieclausule opgesteld. Patiënte omschreef in haar schriftelijke wilsverklaring dat wanneer zij haar zelfstandigheid zou verliezen en het merendeel van de tijd geen kennis van zaken meer zou hebben, voor haar het moment gekomen was waarop zij vrijwillig afstand van haar leven wilde doen. Het niet meer elke dag, wanneer zij dat wilde, iets kunnen ondernemen was voor haar onacceptabel. De gedachte dat haar karakter zou kunnen veranderen gaf haar een onprettig gevoel. Patiënte verklaarde voorts dat als het door haar ziekte niet meer mogelijk zou zijn om te kunnen communiceren en zij haar naasten niet meer zou herkennen dat dan voor haar de grens was bereikt. Dan wilde zij niet meer verder leven. Deze wilsverklaring besprak zij toentertijd met haar huisarts, bij wie zij deze ook deponeerde. Bij elk bezoek aan de huisarts bracht zij haar euthanasiewens ter sprake en gaf zij aan dat zij hoopte dat als het zover zou zijn de huisarts haar zou helpen. In de contacten met haar begeleider van een steunpunt voor patiënten met dementie gaf patiënte vanaf het begin aan dat zij euthanasie wilde hoewel dat toen nog niet aan de orde was. Vijf maanden voor het overlijden, toen patiënte ontdekte dat zij mensen niet meer herkende, kreeg zij een concreet euthanasieverzoek en vroeg patiënte aan onder meer haar echtgenoot om haar euthanasie bij de huisarts te regelen.

2016-38

Drie jaar voor overlijden ondertekende hij een wilsverklaring met daarbij een dementieclausule, waarin hij aangaf onder welke omstandigheden hij zijn lijden als ondraaglijk zou ervaren en euthanasie zou wensen. Die omstandigheden waren als volgt beschreven: wanneer hij zijn naaste familie niet meer zou herkennen, volledig

zorgafhankelijk zou zijn en opgenomen zou moeten worden in een verpleeghuis en daar wezenloos zou gaan rondlopen.

2016-62

Zes jaar voor het overlijden ondertekende hij een wilsverklaring, die hij vier jaar voor het overlijden - na een aantal gesprekken met de arts gevoerd te hebben - aanvulde met meer concrete omstandigheden waaronder hij niet meer verder wilde leven. Die omstandigheden waren als volgt beschreven:

- wanneer hij als persoon zodanig veranderde dat hij zich blijvend ongelukkig voelde,
- hij agressief en lastig zou worden, hij zijn naasten niet meer zou herkennen,
- als een naast familielid, die ook bekend was met de ziekte van Alzheimer, zou moeten eindigen, wachtend op de dood,
- hij zichzelf niet meer kon verzorgen en totaal afhankelijk zou worden,
- hij uitzichtloos zou lijden en er totaal geen verbetering te verwachten was.

2017-103

b. Verzoek tot levensbeëindiging

Na het vernemen van de diagnose Alzheimer dementie was volgens de kinderen van patiënte haar eerste reactie geweest: "Oh nee, dit is niet wat ik wil". Ze hadden het vaak met patiënte over dementie gehad omdat verschillende familieleden dement in het verpleeghuis waren geëindigd. Dat had patiënte altijd vreselijk gevonden en zij had altijd al gezegd, dat wanneer ze dement zou worden en naar het verpleeghuis zou moeten het van haar niet meer hoefde. Dan wilde ze dood.

Patiënte had eerder met haar huisarts, die haar behandelde tot haar opname in het verzorgingshuis, over euthanasie gesproken. Zes jaar voor het overlijden had zij een wilsverklaring opgesteld en aan haar huisarts overhandigd. Op dat moment was patiënte nog wilsbekwaam. Hierin had patiënte onder meer aangegeven:

[...] dat ik ten alle tijden zowel lichamelijk als mentaal ondragelijk lijden, voor mezelf wil voorkomen. Daar de diagnose Dementie (Alzheimer) en COPD is vastgesteld, zouden zowel mijn mentaal als lichamelijk lijden ervoor kunnen zorgen dat ik in een voor mij ondragelijke situatie terechtkom.

Middels deze wilsverklaring, wil ik vastleggen wat ik niet meer wil. Ik ben bekwaam om dit nu vast te leggen. Als mijn mentaal welbevinden, dusdanig achteruit gaat wil ik dat mijn specialist [...] hierin betrokken wordt, om mijn wilsverklaring te bekrachtigen.

[...] Ik wil absoluut geen opname in het verpleeghuis. Ik wil dan dat er actieve euthanasie wordt uitgevoerd. (euthanasieverklaring)

Ik vind het belangrijk om op een voor mij menswaardige manier te kunnen sterven en als bovengenoemde punten worden nageleefd, heb ik het vertrouwen dat dit dan ook kan gebeuren. Dit alles diverse malen door besproken met mijn echtgenoot en kinderen, die hier ook achterstaan.

2017-128

Patiënt had eerder met de arts over euthanasie gesproken en een jaar voor het overlijden een wilsverklaring opgesteld en getekend, waarin hij specifiek de fase van dementie beschreef waarin hij euthanasie wilde. Die fase was als volgt beschreven: niet meer kunnen communiceren (praten, horen of met gebaren), ontluistering (incontinent, lastig, agressief), het niet meer kunnen herkennen van zijn naasten, geen grip meer hebben op denken en handelen, niet meer zelfstandig kunnen eten en drinken, wanneer hij geen besef meer had wie hij was en wanneer hij geen besef meer had waar hij was. Vier maanden voor het overlijden kon patiënt nog verbaal aangeven dat hij euthanasie wilde wanneer hij niet meer kon communiceren of toenemend afhankelijk was.